

Mezinárodní subjekty v ochraně přírody

Po II. světové válce dostává ochrana přírody mezinárodní charakter. Je založena řada mezinárodních organizací a programů. K těm nejznámějším patří IUCN, WWF, UNESCO a UNEP.

Světový svaz ochrany přírody (IUCN – World Conservation Union) patří k nejvýznamnějším mezinárodním organizacím v oblasti ochrany přírody. Úzce spolupracuje s orgány OSN. Jeho členy jsou státy, státní agentury a četné nevládní organizace. Celkem má IUCN přes 1 000 členů ve více než stovce zemí.

IUCN významně ovlivňuje světovou ochranu přírody již od svého vzniku, když zpočátku sdružoval pouze přírodovědné a ochránářské dobrovolné organizace a státní instituce a zaměřoval se na ochranu přírody v klasickém smyslu.¹ Jeho posláním je ovlivňovat, povzbuzovat a aktivně podporovat globální lidskou společnost k tomu, aby chránila jednotu i rozmanitost přírody a přírodní zdroje v každém směru využívala trvale udržitelným způsobem a spravedlivě je rozdělovala. IUCN vydala v roce 1966 první červenou knihu ohrožených druhů, zpracovává pravidla pro vytváření a kategorizaci chráněných území, podporuje přípravu mezinárodních dohod (např. CITES, Úmluva o biodiverzitě a další) a realizuje též konkrétní projekty v ochraně přírody na celém světě. Účast České republiky na práci IUCN vyvrcholila roku 2000, kdy se Česká republika usnesením vlády ČR č. 190 ze dne 16. 2. 2000 stala státním členem Světového svazu ochrany přírody.

Světový fond pro přírodu (WWF - World Wide Life Found) je největší mezinárodní nevládní environmentální organizace. Jeho současná činnost je zaměřena na shromažďování finančních prostředků na ochranu životního prostředí, podporu projektů na záchranu ohrožených zvířat, ochranu ekosystémů, boj proti pytláctví, pomoc místním obyvatelům včetně uspokojování jejich potřeb za současné ochrany místních zdrojů atd. Řečeno slovy jeho generálního ředitele Dr. Claude Martina: „*Naše cíle nemohou být jasnější – zpomalení klimatických změn, omezení toxických látek v životním prostředí, ochrana našich oceánů a vodních zdrojů, zastavení deforestace a ochrana druhů.*“²

Sídlo obou výše uvedených institucí je dnes v Glandu poblíž Ženevy ve Švýcarsku. Mezi základní okruhy problémů, kterými se zabývají, patří zachování základních ekologických procesů a životodárných systémů, záchrana genetické biodiverzity (tj. druhů jako základních systematických i systémových jednotek) a trvalé využívání druhů a ekosystémů.

UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) je mezinárodní odborná organizace přidružená k OSN. Byla založena v roce 1947 se sídlem v Paříži. UNESCO vypracovala dvě hlavní globální úmluvy, Úmluvu o mokřadech majících mezinárodní význam zejména jako biotopy vodního ptactva (1971) a dále Úmluvu o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví (1972). Z pohledu ochrany přírody mají významné postavení mezi chráněnými územími celého světa biosférické rezervace a přírodní památky chráněné pod záštitou UNESCO.³

Pod organizací UNESCO funguje mezivládní program Člověk a biosféra (Man and the Biosphere - MAB), který se zabývá životním prostředím a udržitelným rozvojem,

¹ Blíže viz <http://www.iucn.org>

² Blíže viz <http://www.worldwildlife.org>

³ Blíže viz <http://www.unesco.org>

tj. rozumným využíváním biodiverzity. Program propojuje vědecký výzkum a shromažďování informací s tradičními znalostmi využívání zdrojů. Jedním ze základních cílů je vytvoření vědecké základny pro trvale udržitelné využívání a ochranu zdrojů biosféry a pro zlepšení vztahu mezi člověkem a prostředím. Tento cíl naplňuje také vytváření tzv. **biosférických rezervací (dále jen BR)**, jakožto reprezentativních území, které kromě cenných přirozených ekosystémů poskytují též příklady harmonických vztahů mezi prostředím a obyvatelstvem na daném území žijícím. Uvedené území musí být především dostatečně velké, aby mohlo plnit funkci ochrany krajiny, ekosystémů, druhů a genetické variability, dále umožňovat kulturní, sociální a ekologicky udržitelný hospodářský a demografický rozvoj a také podporovat výzkum problémů ochrany přírody a ekologický výzkum. Světová síť BR je rozložena tak, aby zahrnovala všechny základní biomy země a postihovala jejich různorodost dle míry zásahů člověka. BR představují klíčové oblasti pro ochranu druhů a biologické diverzity. Každá BR má, pokud je to možné, obsahovat ukázky:

- 1) hlavního biomu typického pro danou oblast;
- 2) výjimečných nebo ojedinělých ekosystémů, popř. rostlinných a živočišných populací;
- 3) uchování přírodních hodnot prostředí a tradičního využívání přírodních zdrojů místním obyvatelstvem;
- 4) degradovaných ekosystémů vyžadujících rehabilitaci.

Nejvhodnější částí BR je tzv. jádrová zóna, zahrnující nejlépe dochované přírodní nebo přírodě blízké ekosystémy, ve které jsou tyto ekosystémy a biologická společenstva přísně chráněna. Jádrová zóna je obklopena ochranným pásmem, ve kterém je tolerována tradiční lidská činnost (např. sběr dřeva, rákosu, léčivých bylin apod.) a prováděn nedestruktivní výzkum. Na ochranné pásmo navazuje přechodová zóna, v níž jsou povoleny některé metody udržitelného rozvoje (např. maloplošné hospodaření), využívání některých přírodních zdrojů (např. selektivní těžba dřeva) a experimentální výzkum. Působením jádrové zóny by mělo docházet k obnovení narušených ekosystémů v ochranném a přechodovém pásmu. Součástí světové sítě BR je v současné době několik set rezervací v mnoha zemích světa, včetně šesti našich BR.⁴

Přírodní památka UNESCO – viz Mezinárodní úmluvy v ochraně přírody a krajiny.

Celosvětová síť geoparků UNESCO (2004) – vytvořena pod patronátem UNESCO, podmínkou je splnění náročných kritérií. Myšlenka celosvětové sítě geoparků je odvozena od sítě evropských geoparků (2000). Zařazení mezi geoparky není na rozdíl od BR trvalé, ale je třeba je po 3 letech obhajovat.

Pozn. Existuje rovněž i síť evropských geoparků, do které patří také Český ráj s blízkým okolím⁵. V ČR pak máme také národní geoparky, kam patří vedle Českého ráje i česko-bavorský geopark Egeria, Železné hory, GeoLocci a další.

UNEP (United Nations Environmental Programme) je zkratka pro mezinárodní program OSN pro životní prostředí. Program vznikl v roce 1972 se sídlem v Nairobi (Keňa). Ve světě má ovšem četná regionální centra a jeho hlavním cílem je podněcovat, koordinovat a koncepčně vést akce na ochranu přírody a životního prostředí. K jeho úkolům náleží také zjišťování možných rizik ohrožujících životní prostředí, prevence jeho poškození a financování projektů na jeho ochranu. Do činnosti UNEP je zapojena také ČR. Jeho současná strategie ochrany přírody spočívá zejména v komplexní ochraně celé krajiny s její rozmanitostí, nikoliv pouze v tradiční ochraně vybraných ohrožených druhů.

⁴ Pozn. Jedná se o NP Krkonoše (1992, společná BR s Polskem) a NP Šumava (1990, navazuje na BR Bavorský les v Německu) a CHKO Bílé Karpaty (1996, navazuje na CHKO Biele Karpaty na Slovensku), Třeboňsko (1977), Křivoklátsko (1977) a Dolní Morava (2003), přičemž v závorce je uveden rok vyhlášení.

⁵ Pozn. Geopark Český ráj má rozlohu výrazně větší než stejnojmenná chráněná krajinná oblast.